

Nieuwkomers en exoten: wanneer is een paddenstoel een exoot?

Inge Somhorst, Paddenstoelenonderzoek Nederland

Jaarlijks worden in Nederland vijftig tot honderd soorten nieuwe paddenstoelen aangemeld, soorten die, voor zover bekend, nog niet eerder in Nederland zijn aangetroffen. Het overgrote deel hiervan wordt na zorgvuldige screening opgenomen in de Nederlandse soortenlijst. Vervolgens wordt getracht van deze soorten te bepalen wat hun oorspronkelijk verspreidingsgebied is en of er een aanwijzing is dat deze zich in Nederland invasief kunnen gaan gedragen. Maar hoe weten we of deze soorten zich langs natuurlijke weg "op eigen kracht" in Nederland hebben gevestigd, of door toedoen van menselijk handelen?

Regio van oorsprong

Om vast te stellen of een soort als exoot beschouwd kan worden is het nodig het natuurlijke areaal van de soort te kennen. Bij veel paddenstoelen kennen we dat echter niet. Soorten worden het meest gemeld uit dichtbevolkte (westerse) gebieden en gebieden waar onderzoek gedaan wordt naar het voorkomen van paddenstoelen. Zelfs van enkele opvallende soorten die in de 20^e eeuw in Nederland zijn gevonden kennen we de oorsprong niet, zoals toverchampignon (*Agaricus geesterani*) en geaderde leemhoed (*Agrocybe rivulosa*).

Verspreiding

De meeste paddenstoelen verspreiden hun fijne sporen door de wind. In hoge luchtlagen kunnen sporen over grote afstanden meegevoerd worden. Als sporen deze reis overleven zou vestiging op natuurlijke wijze in theorie overal ter wereld kunnen plaatsvinden waar het milieu geschikt is. Toch lijkt dit minder vaak te gebeuren dan je zou vermoeden. Een praktisch onderscheid kunnen we hier maken tussen soorten uit Europa waarvan het waarschijnlijker is dat ze op eigen kracht Nederland hebben bereikt en soorten afkomstig van andere continenten. Soorten zoals stinkzwammen en truffels zijn afhankelijk van dieren voor hun verspreiding. Als deze zich over onverwacht grote afstanden verspreiden is de kans groot dat menselijke activiteit een rol speelt.

Relatie met planten

Paddenstoelen zijn heterotroof en leven in relatie met andere organismen; voor het gemak gaan we hier uit van planten. Vaak is er sprake van een sterke (wederzijdse) afhankelijkheid, waarbij schimmel en gastheer aan elkaar gebonden zijn. Gastheerwisseling komt voor, waarbij een paddenstoel die bijvoorbeeld oorspronkelijk gebonden was aan een uitheemse boomsoort, na verloop van tijd ook bij of op (hout van) inheemse boomsoorten gaat groeien. Sommige geslachten zijn hier meer bedreven in dan andere. We kunnen ons afvragen of paddenstoelen die gebonden zijn aan uitheemse of exotische boomsoorten gezien moeten worden als exoot, ook als ze op natuurlijke wijze in Nederland gekomen zouden kunnen zijn.

Figuur 1. Oranje poriemycena, oorspronkelijk van Madagaskar, sinds 2020 in Nederland. (Foto: Piet Brouwer)

Figuur 2. Inktviszwam, sinds 1974 in Nederland. Vliegen verspreiden de sporen. (Foto: Piet Brouwer)

Figuur 3. Roodschubbige ringboleet, begeleider van Weymouthden, sinds 2005 in Nederland. (Bron: Jimmy Veitch CC BY-SA 3.0)

Wijze van introductie

Er zijn verschillende manieren denkbaar waarop paddenstoelen geïntroduceerd kunnen worden: bewuste introductie - bijvoorbeeld van hout(snippers) geënt met mycelium van eetbare of hallucinogene soorten -, via buitenlands pootgoed bij bosaanplant of kwekerijen, of door import van organisch materiaal zoals potgrond en houtige materialen. Maar het lukt slechts zelden om een introductie direct in verband te brengen met menselijk handelen. Een van de oorzaken hiervan is het verstrijken van tijd tussen de introductie en de vorming (en ontdekking) van vruchtlichamen.

Klimaatopwarming

Door klimaatopwarming verschuiven areaalgrenzen van soorten. Hoewel de klimaatopwarming zelf een gevolg is van menselijk handelen, beschouwen we deze verschuiving toch als een natuurlijk proces. Anders wordt het als door deze opwarming uitheemse soorten die tot nog toe alleen in verwarmde kassen kunnen overleven, en om deze reden niet in de Nederlandse soortenlijst worden opgenomen, zich ook buiten gaan vestigen. Een voorbeeld hiervan is het van oorsprong Amerikaanse roze kleeftoedje (*Bolbitius coprophilus*), die tot de jaren '90 alleen in kassen voorkwam, maar steeds vaker buiten op mest en hooibulten gesignaleerd wordt. De verwachting is dat steeds meer kassoorten zich buiten kunnen handhaven.

Discussie

Uit bovenstaande blijkt dat het lastig is te bepalen of een nieuwe paddenstoelsoort als exoot beschouwd kan of zou moeten worden. Dit geldt ook voor al langer in Nederland aanwezige soorten. Er zijn geen duidelijke kaders aan te geven waardoor er een fluïde situatie ontstaat waarbij weinig tot juist zeer veel nieuwkomers als exoot te bestempelen zijn. Van een aantal soorten hebben we wel aannemelijke informatie over oorsprong, methode van verspreiding en afgelegde route, bijvoorbeeld oranje poriezwam (*Favolaschia calocera*) en Amerikaanse boleet (*Aureoboletus projectellus*). Over deze soorten kunnen we een oordeel geven. Maar belangrijker dan het predicaat exoot is dat we alert blijven, ontwikkelingen van nieuwkomers volgen en de relaties met inheemse soorten in beeld brengen. Het handelingsperspectief is bij exotische paddenstoelen gering, dus zeker bij deze soortgroep is voorkomen beter dan genezen.

Verder lezen

Vliet, K. van, 2020. *Favolaschia calocera*: mooi maar gevaarlijk? Kijk op Exoten 9(2): 8-9. Klik hier.

Somhorst, I., 2024. Lang verwacht en gekomen: *Aureoboletus projectellus*. Kijk op Exoten 12(1): 8-9. Klik hier.